

Vammaisten henkilöiden oikeuksien neuvottelukunta VANE

Kokous 4/2023

Aika maanantai 23.10.2023 klo 13.05-15.20

Paikka neuvotteluhuone Meritulli, Meritullinkatu 8, Helsinki ja Teams-yhteys

Paikalla:

Jäsen

Siikavirta Jaska, pj. (x)	STM
Kokko Sari, vpj.(x)	Vammaisfoorumi
Huhtala Peppiina (x)	EK
Keyriläinen Marianne(x)	TEM
Kujala Eveliina (x)	OM
Leikas Katri (-)	OM
Lithén Carola (-)	Vammaisfoorumi
Maijala Juha-Pekka (-)	YM
Mäki Anne (x)	Vammaisfoorumi
Nummelin Ida (x)	SAK, STTK, Akava
Paasonen Sanna (x)	Vammaisfoorumi
Sariola Jukka (x)	Vammaisfoorumi
Schröder Tinja (-)	UM
Suomi Juha-Pekka (-)	OKM
Turtiainen Petri (x)	Vammaisfoorumi
Viemerö Jaana (x)	Hyvil
Välimaa Mika (x)	Vammaisfoorumi
Åkermarck Mikael (x)	LVM
Heikkonen Merja (x)	VANE/STM
Hoffrén Tea (x)	VANE/STM
Päivärinta Meri (x)	VANE/STM

Henkilökohtainen varajäsen

Linna Johanna (-)	EK
Haavisto-Vuori Päivi (-)	TEM
Nousiainen Katriina (-)	OM
Metsävainio Katja (x)	Vammaisfoorumi
Kilpelä Niina (x)	YM
Jääskeläinen Marko (x)	Vammaisfoorumi
Sahamies Miika (-)	SAK, STTK, Akava
Kilpeläinen Viivi(x)	Vammaisfoorumi
Huusko Anne (x)	Vammaisfoorumi
Kokko Anna (-)	UM
Räty Kaisa (x)	OKM
Vuori-Karvia Johanna (x)	Vammaisfoorumi
Vogt Ellen (-)	Hyvil
Jaakkola Kata (x)	Vammaisfoorumi
Uusitalo Eveliina (-)	LVM

Pysyvät asiantuntijat

Ahola Sanna (x)	Ihmisoikeuskeskus
Hirvasvuopio Janne (x)	Saamelaiskäräjät
Katsui Hisayo (x)	Helsingin yliopisto
Lindqvist Gunilla (-)	Ahvenanmaan maakuntahallitus
Malmund-Laakso Kirsi-M.(x)	STM
Mölläri Markku (x)	VM
Nurmi-Koikkalainen Päivi (x)	THL
Puumalainen Julia (x)	SM
Salenius Maria (-)	Kuntaliitto
Myllymäki Irmeli (x)	Kuntaliitto

Käsitellyt asiat:

1. Kokouksen avaus

Puheenjohtaja avasi kokouksen klo 13.05 ja toivotti osallistujat tervetulleiksi vuosille 2023-27 nimetyn VANEn ensimmäiseen kokoukseen.

2. Esityslistan hyväksyminen

Esityslista hyväksyttiin muutoksitta.

3. Neuvottelukunnan jäsenten, varajäsenten ja asiantuntijoiden esittäytyminen

Käytiin VANEn varsinaisten jäsenten, varajäsenten, pysyvien asiantuntijoiden ja sihteeristön esittäytymiskierros. Etäosallistujien kuulemisolosuhteet ja erityisesti simultaanitulkkaus osoittautuivat kokoustilanteen tekniikasta johtuen haasteellisiksi. Puheenjohtaja pahoitteli tilannetta.

4. Neuvottelukunnan tehtävät ja toimintatavat (liite 1)

Puheenjohtaja esitteli Vammaisten henkilöiden oikeuksien neuvottelukunta VANEn tehtävät. VANE on säädösperusteinen (908/2016) toimielin, joka on luotu YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen (YK:n vammaisyleissopimus, SopS 27/2016) toimeenpanoa varten valtiollisen koordinaatioelimen rooliin.

Sen tehtävänä on helpottaa vammaisyleissopimuksen täytäntöönpanoon liittyvää toimintaa valtionhallinnossa ja yhteiskunnan eri aloilla ja tasoilla. Neuvottelukunnalla on kolme keskeistä säädösperusteista tehtävää:

- 1) edistää ja sovittaa yhteen yleissopimuksen kansallista täytäntöönpanoa ja vammaisten henkilöiden oikeuksien huomioon ottamista kaikkien hallinnonalojen toiminnassa;
- 2) laatii toimikaudelleen toimintaohjelman, jossa määritellään yleissopimuksen täytäntöönpanon edistämisen keskeiset kansalliset tavoitteet ja niitä edistävät keinot sekä tarvittava seuranta;
- 3) nimeää keskuudestaan vammaisia henkilöitä edustavan osallistujan yleissopimuksen 33 artiklan mukaisen yhteystahon toimintaan.

Neuvottelukunta toimii sosiaali- ja terveysministeriön (STM) yhteydessä.

Pääsihteeri esitteli liitteen 1 mukaiset neuvottelukunnan kokouksiin, kustannuksiin, lausuntoihin, nimeämisiin ja pöytäkirjoihin liittyvät toimintatavat. Pääsihteeri muistutti, että esimerkiksi lausunnoissa ja edustuksissa VANE lähestyy asioita YK:n vammaisyleissopimuksen näkökulmasta. Todettiin, että kokouksiin osallistuvat pääsääntöisesti varsinaiset jäsenet ja pysyvät asiantuntijat.

Keskustelussa tuli esiin vammaisjärjestöjen varaedustajien osallistumismahdollisuudet. Tasa-arvovaatimuksista johtuen alkuperäisiin jäsenehdotuksiin on jouduttu tekemään muutoksia. Puheenjohtaja totesi, että hän on pääsihteerin kanssa vielä yhteydessä asianomaisiin nimeämistahoihin ennen seuraavaa kokousta ja keskustellaan, miten varmistamme riittävän neuvottelukunnan asiantuntemuksen. Esitettiin myös kysymys

neuvottelukunnan jäsenten yhteystietolistasta. Pääsihteeri totesi, että sihteeristöltä saa tarvittavat yhteystiedot, mutta koko yhteystietolistaa ei jaeta.

Päätös: Merkittiin tiedoksi VANEn tehtävät ja päätettiin hyväksyä toimintatavat esityksen mukaisesti lisäyksellä, että puheenjohtaja ja pääsihteeri käyvät vielä keskustelun varajäsenten osallistumismahdollisuuksista riittävän asiantuntemuksen varmistamiseksi neuvottelukunnan työssä.

5. Vammaisten henkilöiden edustajan valitseminen vammaisyleissopimuksen 33 artiklan mukaisen yhteystahon (focal point) toimintaan

Vammaisyleissopimuksen 33 (1) artikla edellyttää sopimuspuolia nimeämään hallitusorganisaationsa mukaisesti yhden tai useamman yhteystahon yleissopimuksen täytäntöönpanoon liittyviä asioita varten. Kansallisiksi yhteystahoiksi on Suomessa nimetty ulkoministeriö (UM) ja sosiaali- ja terveysministeriö (STM). VANEn tehtävänä on nimetä vammaisjärjestön edustaja, joka osallistuu yhteystahon toimintaan.

Pääsihteeri kertoi, että aiempi käytäntö on ollut, että neuvottelukunnan varapuheenjohtaja on toiminut vammaisten henkilöiden edustajana yhteystahon toiminnassa. VANEn sihteeristö ehdotti käytännön jatkamista.

Päätös: VANE nimesi VANEn varapuheenjohtaja Sari Kokon vammaisten henkilöiden edustajaksi yhteystahon toimintaani.

6. VANEn edustajat työryhmissä

VANella on ollut edustuksia erilaisissa työryhmissä ja edustajapyyntöjä tulee myös hallituskauden aikana. Edustajat nimetään yhdessä sovittujen toimintatapojen mukaisesti. Työryhmissä VANEn edustajat edustavat neuvottelukuntaa yhdessä sovittujen kantojen mukaisesti. Edustajien tulee tuoda työryhmissä käsiteltävät asiat tiedoksi ja keskusteltaviksi neuvottelukunnan kokouksiin ja tarvittaessa kokousten välillä sähköpostikäsitteilyyn.

Tällä hetkellä edustuksia on seuraavasti:

- Selkokeskuksen selkokielen neuvottelukunnassa jäsenenä Merja Heikkonen
- Oikeusministeriön Syrjinnän seurantatyöryhmän jäsenenä Henrik Gustafsson, varalla Tea Hoffrén

Pääsihteeri totesi, että koska Henrik Gustafsson ei ole enää VANEn jäsen, on hänen tilalleen valittava uusi edustaja. Puheenjohtaja ehdotti, että Vammaisfoorumi koordinoisi valintaa ja ilmoittaisi pääsihteerille ehdotuksen uudeksi jäseneksi, joka nimettäisiin seuraavassa kokouksessa.

Päätös: VANE päätti, että selkokielen neuvottelukunnassa jatkaa VANEn edustajana pääsihteeri Merja Heikkonen ja oikeusministeriön syrjinnän seurantatyöryhmään valitaan uusi varsinainen edustaja. Vammaisfoorumi tekee ehdotuksen uudeksi jäseneksi syrjinnän seurantatyöryhmään. Varaedustajana jatkaa Tea Hoffrén.

7. Toimintaohjelmatyön käynnistäminen ja toimintaohjelmatyöryhmän nimeäminen

Pääsihteeri esitteli toimintaohjelman taustoja ja aiempien toimintaohjelmien valmisteluprosessia. Toimintaohjelmassa tulee määritellä vammaisyleissopimuksen täytäntöönpanon edistämisen keskeiset kansalliset tavoitteet, niitä edistävät keinot sekä tarvittava seuranta. Toimintaohjelman valmistelun tukena on aiemmin toiminut toimintaohjelmatyöryhmä, joka käytännössä on käynyt ohjelman valmisteluun liittyvät neuvottelut.

Nyt laadittava toimintaohjelma on järjestyksessään kolmas ja edellisissä toimintaohjelmissa on ohjelman rakenne vakiintunut. Toimintaohjelma on koostunut YK:n vammaisyleissopimuksen artiklojen mukaisista 13 sisältöalueesta ja kukin sisältöalue on käsittänyt nykytilan kuvauksen ja sen pohjalle asetetut tavoitteet ja toimenpiteet. Nykytilan kuvaus on ollut kolmijakoinen käsittäen sisältöalueiden pysyvien rakenteiden kuvauksen, vireillä olevat asiat (esim. hankkeet ja hallitusohjelmakirjaukset) sekä tilasto/kokemustietoa. Nykytilan kuvausta tukee tällä kaudella Helsingin yliopiston tutkimus vammaisten henkilöiden asemasta Suomessa. Päävastuu nykytilan kuvauksista on hallinnonaloilla, mutta sen ohessa VANE on kuullut myös vammaisjärjestöjä ja muita sidosryhmiä. Edellisessä toimintaohjelmassa toimenpiteitä oli 110 kpl.

Sihteeristö ehdotti, että ohjelman valmisteluun nimetään myös tälle kaudelle toimintaohjelmatyöryhmä. Toimintaohjelmatyöryhmä vastaa käytännön neuvotteluista ja kuulemisista. Aikataulutavoitteena on saada nykytilan kuvaustyö pitkälle vuoden loppuun mennessä ja ohjelma valmiiksi kevään 2024 aikana.

Keskustelussa tuotiin esiin, että toimintaohjelman tavoitteiden ja toimenpiteiden tulisi olla mahdollisimman konkreettisia ja mitattavissa olevia. Toiveena olisi myös, että ohjelmaan voitaisiin sisällyttää myös sellaisia asioita, joita ei ole mainittu hallitusohjelmassa. Esille nostettiin myös vaikuttamistoimielinten tehokas hyödyntäminen niin hyvinvointi- kuin kuntatasollakin vammaisten aseman parantamiseksi, ja että toimintaohjelmalla on merkitystä myös vaikuttamistoimielinten toiminnassa.

Alustavasti työryhmään ilmoittautuivat Sari Kokko, Anne Mäki ja Petri Turtiainen. THL lupasi myös edustajansa työryhmään tietopohjaa turvaamaan. Puheenjohtaja ehdotti, että kaikki toimintaohjelmatyöryhmän työstä kiinnostuneet ilmoittautuisivat pääsihteerille ja ryhmä koottaisiin tältä pohjalta. Nimeäminen voidaan tehdä sähköpostilla tai viimeistään seuraavassa kokouksessa.

Päätös: VANE kävi lähetekeskustelun toimintaohjelmatyöstä ja sovittiin, että toimintaohjelman työryhmätyöskentelystä kiinnostuneet ilmoittautuvat pääsihteerille. Mukana tulisi olla sekä vammaisjärjestöjen että ministeriöiden edustajia.

8. Helsingin yliopiston tutkimuksen väliraportti

Professori Hisayo Katsui esitteli tutkimuksen alustavia tuloksia. Esittelydiat ovat pöytäkirjan liitteenä (liite 2).

Tutkimus on saanut otsikokseen: "Ihan kuin meitä ei olisikaan" - oikeuksien toteutuminen vammaisten ihmisten arjessa. Sitaatti on suora lainaus tutkimuksen haastatteluista ja se kiteyttää hyvin tuloksia. Tutkimuksen fokuksessa olivat vammaiset ihmiset itse ja heitä avustavat henkilöt. Tutkimus tehtiin kaksiosaisena,

ensimmäisenä osana olivat omat kokemukset ja toisena osana yleiset näkemykset. Tutkimus toteutettiin sekä kyselyn että ryhmähaastattelujen avulla.

Kyselyyn vastasi 541 henkilöä, joista 70% vastasi molempiin osioihin. Vammaryhmäkohtaiset tulokset ovat tutkimuksen liitteenä. Ryhmähaastatteluista (41 osallistujaa) huolimatta on todettava, että vastanneet henkilöt ovat vammaisten joukossa parempiosaisia, koska he ovat pystyneet vastaamaan ja saaneet tiedon kyselystä. Silti tulokset ovat huolestuttavan negatiivisia ja yleistä on epävarmuuden tunne ja oikeuksien toteutumisen vaihtelevuus.

Erityisen heikosti koetaan oikeuksien toteutuvan työn, riittävän elintason, sosiaaliturvan ja turvallisuuden osalta. Vammaispalveluilla koetaan olevan iso merkitys itsenäisen elämän mahdollistajana, mutta palvelujen järjestämistavat huolettavat ja valitusprosessit koetaan raskaiksi. Sote-uudistuksen myötä palvelujen määrässä ja laadussa koetaan tapahtuneen laskua. Yhteenvetona voidaan tutkimuksen perusteella todeta, että vammaisten ihmisten kohdalla eriarvoisuus kasautuu ja tulokset on syytä ottaa vakavasti.

Keskustelussa kiiteltiin tutkimuksen analyttisyyttä ja pohdittiin tutkimuksen mahdollisimman laajaa hyödyntämistä. Toivottiin myös, että tulokset saisivat julkisuutta. Tuloksia voidaan suoraan hyödyntää toimintaohjelman nykytilan kuvauksissa ja myös neuvotteluissa. Loppuraportti valmistuu vuoden loppuun mennessä.

Päätös: VANE merkitsi alustavat tulokset tiedoksi.

9. Tiedoksi

Vammaisneuvostopäivä 25.10.2023, yhteistyössä VM:n Avoimenhallinnon kanssa on peruttu

10. Seuraava kokous

Seuraava kokous pidetään joulukuussa myöhemmin ilmoitettavana aikana etäkokouksena. YK:n vammaissopimuksen esittelyä kokouksessa ei pidetty tarpeellisena, mutta jos tarvetta ilmenee, voidaan asiaan palata. Aiemman käytännön mukaisesti aloitetaan ministeriöiden kuulumiskierros.

11. Kokouksen päättäminen

Puheenjohtaja päätti kokouksen klo 15.20.

Puheenjohtaja

Jaska Siikavirta

Neuvotteleva virkamies

Merja Heikkonen